

MANUAL

OVERVÅKING AV IBA I NORGE

INNHold

Om IBA	1
Hva vil vi oppnå med overvåking av IBAer?	1
IBA-vokternettverk	2
Hva er en IBA-vokter?	2
Aktiviteter for IBA-voktere	3
Oppdatering av IBA-informasjon	3
Overvåking av fuglelivet	4
Rekruttering og informasjonsarbeid	4
Trusler og bevaringsrettet arbeid	4
Restaurering og ivaretagelse av IBAer.....	5
Forvaltningsplanlegging.....	5
Overvåking av andre planter og dyr.....	6
Ressurser	6
Rapportskjema og veiledning	6
Facebook-gruppe.....	6
Kontaktinformasjon	6
Oppsummering	7

Alke på Hornøya i Finnmark © Oddvar Heggøy

Forsidefoto: Fotografering av hvitkinngås i IBAet «Tenna og Herøy» i Nordland © Martin Eggen

Om IBA

IBA-programmet er et globalt initiativ fra BirdLife International for å identifisere, overvåke og bevare verdens viktigste områder for fugler og biodiversitet. I Norge har 97 slike områder blitt identifisert ved hjelp av internasjonalt aksepterte kriterier. Mange av disse områdene er sjøfuglkolonier, og et flertall av områdene befinner seg i Nord-Norge og på Svalbard. Det er imidlertid også identifisert flere IBAer i Sør- og Midt-Norge, hvorav en del befinner seg i nærheten av urbane strøk. Flere av de sistnevnte områdene har derfor også en viktig betydning som rekreasjonsområder for befolkningen. Det solide faglige fundamentet for identifisering av IBAer gir et godt grunnlag for bevaring og forvaltning av våre viktigste fugleområder. Konseptet kan dermed være et godt utgangspunkt for bedre vern av disse områdene, og et viktig faglig argument for beskyttelse mot degradering gjennom menneskelig påvirkning.

Hva vil vi oppnå med overvåking av IBAer?

Oppdatert faglig kunnskap om de naturfaglige verdiene innenfor BirdLife Internationals IBA-nettverk er viktig. God kunnskap kan utgjøre avgjørende argument for beskyttelse og forvaltning av disse globalt viktige fugleområdene. Dette er kunnskap som effektivt kan innhentes ved årlig overvåking av områdene. Kunnskapen fra denne typen overvåking gir også et unikt mål på tilstanden og presset mot våre viktigste fuglelokaliteter. I denne manualen forklares det hvilken rolle NOFs IBA-voktere har, hvordan IBAene skal overvåkes og hvordan overvåkingen bidrar til NOFs nasjonale IBA-program. Den gir videre råd og tips til aktiviteter og ressurser som kan være til hjelp i arbeidet med å overvåke IBAer i Norge. NOF er svært takknemlig for din hjelp til å beskytte våre viktigste fugleområder!

Polarsniper i Lille Porsangen, Finnmark © Oddvar Heggøy

IBA-vokternettverk

Etter hvert som flere land har identifisert mange av sine viktigste fugleområder, har overvåking gjennom utvikling av et IBA-vokternettverk blitt et av de viktigste konseptene og prioriteringene flere steder. NOF startet planleggingen og utviklingen av et slikt nettverk i 2015, hvor erfaringer fra andre land har vært en viktig inspirasjonskilde. Det var ønskelig at IBA-vokterne skulle være frivillige personer med en interesse for fugler, og helst med en særskilt interesse for bevaring av ett eller flere IBAer.

Arbeidsinstruksen for NOFs IBA-voktere er i sin enkleste form ganske lettfattelig: **IBAet man har ansvaret for skal besøkes når «triggerartene» (dvs. artene som trigger ett eller flere IBA-kriterier i området) er mest tilstedeværende, og informasjon om habitattilstand, antallet fugler observert av de viktigste artene, tegn til trusler mot området og eventuelle bevaringsrettede tiltak som er iverksatt rapporteres deretter tilbake til NOF.** Den innsamlede informasjonen benyttes så av NOF til å oppdatere informasjonen som publiseres om IBAene på nasjonale og internasjonale IBA-nettsider, og til å identifisere og fokusere på nødvendige forvaltningstiltak.

Kortnebbgjess på Leksdalsvatnet i Nord-Trøndelag © Oddvar Heggøy

Hva er en IBA-vokter?

IBA-voktere er enkeltpersoner eller grupper av personer som frivillig forplikter seg til å bidra til å ta vare på ett eller flere IBAer i Norge. Generelt skal IBA-vokterne følge med på, og rapportere om, endringer i fuglepopulasjoner og habitater (inkludert potensielle trusler) innenfor IBAene. Informasjonen som samles inn av IBA-vokterne skal hjelpe NOF regionalt og nasjonalt til å engasjere seg i bevaringen av fuglelivet i de aktuelle områdene, og sørge for at informasjonen

som publiseres om IBAet er oppdatert. Hvis ønskelig kan IBA-voktere også engasjere seg i andre aktiviteter, som å formidle kunnskap og informasjon om IBAene til den lokale befolkningen, rehabilitering av habitater, forvaltningsplanlegging og overvåking av annen biodiversitet. IBA-voktere skal primært være NOF-medlemmer, men kan også være medlemmer av andre naturvernorganisasjoner eller andre med en spesiell tilknytning til et aktuelt IBA (nasjonalparkstyrer, lokalkjente o.l.). Det er også en fordel om aktuelle IBA-voktere bor i nærheten av IBAet de skal overvåke, og har god kjennskap til området fra før av, slik at dette kan besøkes jevnlig. Ved enkelte vanskeligere tilgjengelige IBAer kan antallet besøk begrenses til ca. én gang årlig. NOF ønsker videre at IBA-voktere har muligheten til å delta i overvåkingen i minst tre år av gangen. IBA-voktere rekrutteres primært av NOFs IBA-koordinatorer, men må gjerne foreslås av NOFs nettverk eller tidligere voktere. Avtalen mellom NOF og IBA-vokterne om hvordan overvåkingen skal foregå kan variere noe mellom hvert enkelt IBA. Det er imidlertid ikke ønskelig at vokterrollen blandes med egen næringsvirksomhet. I tilfeller der det etableres voktergrupper for et IBA, skal én av medlemmene utpekes som kontaktperson og rapporteringsansvarlig til NOFs IBA-koordinatorer.

Aktiviteter for IBA-voktere

Aktivitetene du velger å delta i som IBA-vokter baseres på IBAet og dine egne interesser og ferdigheter. I enkelte tilfeller vil enkeltpersoner ha kapasitet, interesse og evne til å gjennomføre mange ulike aktiviteter, men dette er naturligvis lettere om et antall personer med forskjellige evner og interesser sammen utgjør en voktergruppe. Uansett hvilken innsats man velger å legge ned, vil arbeidet og informasjonen som samles inn være verdifull. Aktivitetene som gjennomgås under forutsetter at du er kjent med IBAet, og at området besøkes én gang i året eller hyppigere. IBA-voktere forventes å rapportere resultater fra overvåkingen til NOF minst én gang i året, og hvert år innen 31. desember. Dersom det er lite nytt å rapportere, sendes likevel en e-post med informasjon om dette til iba@birdlife.no.

Oppdatering av IBA-informasjon

Måten IBA-overvåkingen gjennomføres på må samsvare med BirdLife Internationals retningslinjer. Disse består i å registrere områdenes habitattilstand, samt utviklingen i relevante fuglebestander. Resultatene videreføres til NOFs IBA-koordinatorer på årlig basis, og benyttes så til å oppdatere informasjon som publiseres om hvert IBA av BirdLife International. Rapporteringsskjema til bruk i overvåkingen er bl.a. tilgjengelig på NOFs nettsider. NOFs IBA-koordinatorer vil kunne bistå med tips og instruksjoner til hvordan overvåkingen skal gjennomføres ved behov. I flere tilfeller vil det være nødvendig med flere besøk, noen ganger over flere år, for å innhente all informasjon som etterspørres i skjemaet.

Telling av fugler på Lista i Vest-Agder © Oddvar Heggøy

Overvåking av fuglelivet

Ved en del IBAer foregår det allerede tellinger og overvåking av fuglebestander når IBA-overvåkingen kommer i gang. IBA-overvåkingen kan med fordel bygge på denne typen etablert overvåking, og det har liten hensikt å gjennomføre ytterligere tellinger og overvåking hvis data fra de etablerte prosjektene allerede er tilgjengelig. Det kan likevel hende at ytterligere besøk og innsats er nødvendig for å kunne samle inn den informasjonen som trengs i forbindelse med selve IBA-overvåkingen (for eksempel hvis den etablerte overvåkingen eller tellingen i et område ikke gjennomføres når antallet av triggerarten(e) er høyest). Fugleobservasjoner fra overvåkingen bør legges inn i *artsobservasjoner.no* under prosjektet «IBA – Important Bird and Biodiversity Area», som ligger under kategorien «miljøovervåkning». Kontakt NOFs IBA-koordinatorer om du mangler tilgang. Det er ikke noe i veien for at overvåkingsdata innhentet gjennom IBA-overvåkingen benyttes i andre sammenhenger, f.eks. i hekkefuglatlas-registreringer, konsekvensutredninger o.l.

Rekruttering og informasjonsarbeid

Engasjement og interesse for IBAer i lokalsamfunnet og i lokale naturvernforeninger kan være verdifullt for å øke oppmerksomheten og kunnskapen om områdene blant folk flest. I utlandet gjennomføres blant annet aktiviteter som guidede fugleturer, bygging av observasjonstårn og skjul, sommerleirer for barn, inkludering av informasjon om IBAer i lokale guider til økoturisme, blogging om IBAer, engasjering gjennom Facebook-sider og andre internettsider for IBAet, gjennomføring av festivaler og andre markeringer, møter, seminarer, og informasjonsspredning til lokale beslutningstakere, bl.a. gjennom foredrag, brosjyrer og ulike typer media.

Overvåking av Røst IBA i Nordland © Håvard Eggen

Trusler og bevaringsrettet arbeid

Når en potensielt alvorlig trussel mot et IBA dukker opp, oppfordres alle IBA-voktere til å informere NOFs IBA-koordinatorer snarlig for å diskutere tiltak som kan gjennomføres for å hindre ødeleggelse av viktige naturverdier. IBA-voktere utgjør en svært viktig kilde til lokal kunnskap som ofte kan være avgjørende i slike situasjoner. NOF kan på sin side bidra med faglige råd om hvilke tiltak som bør iverksettes og som er mest gjennomførbare, eller gi kontaklinformasjon til relevante forvaltningsorganer. Eksempler på beskyttende tiltak kan være svar på offentlige høringer, eller informasjonsspredning til myndigheter som kan regulere aktiviteten. I enkelte tilfeller, for eksempel ved spesielt alvorlige trusler, vil det være relevant for NOF sentralt å ta en ledende rolle i utførelsen av tiltak mot slike trusler, for eksempel som hovedansvarlig for høringssvar eller klager på vedtak.

Restaurering og ivaretagelse av IBAer

I denne sammenheng vil det i de fleste tilfeller være snakk om å ta vare på habitatene innenfor IBAet som er viktige for fuglene som forekommer der. Dette kan for eksempel involvere restaureringsarbeid, som søppelplukking, fjerning av fremmede arter og planting av vegetasjon for å gjenopprette ødelagte habitater. Andre ivaretagende tiltak inkluderer utsetting av informasjonsskilt og kanalisering av ferdsel innenfor IBAet, for å minimere negative effekter og bidra til positive opplevelser blant de besøkende. NOF kan i denne sammenhengen bidra med tips og hjelp til informasjonstiltak, samt til hvor man kan søke støtte om midler til restaureringsarbeid. Eksempler på ivaretagende aktiviteter gjennomført ved IBAer i utlandet er beskyttelse av sensitive arters reirplasser, fjerning av fremmede arter, strandryddinger, planting av trær, fjerning av stier og veier i sårbare områder og utsetting av rugekasser.

Inspeksjon av rugeplass for ærfugl. Etablering av nye rugeplasser er et godt eksempel på et tiltak som kan bidra til å ivareta det lokale fuglelivet i IBAer © Martin Eggen

Forvaltningsplanlegging

Forvaltningsplanlegging er en viktig aktivitet ved IBAene, som gjerne kan gjennomføres i samråd med NOFs IBA-koordinatorer. IBA-voktere kan ha en viktig rådgivende og rettleidende rolle i å definere hvilke tiltak som bør igangsettes ved et gitt IBA. Konkrete mål og tanker for hvordan et IBA bør forvaltes er viktig for større fokus på dette, og for å vurdere progresjon og øke støtten for IBAet utenfor de mest involverte instanser. NOF kan bistå med råd og tips til hvordan forvaltningen for et gitt område bør legges opp. For en del IBAer foreligger det allerede forvaltningsplaner. I disse tilfellene kan det være verdifullt å ta stilling til i hvilken grad eksisterende forvaltningsplaner ivaretar triggerartene for det aktuelle IBAet, og hva som eventuelt bør implementeres i oppdateringer av disse forvaltningsplanene. Områdevern av IBAer er et prioritert mål for NOF der dette mangler eller er utilstrekkelig.

Overvåking av andre planter og dyr

Siden IBAer generelt er viktige områder også for andre typer biodiversitet enn fugler, vil også overvåking av andre planter og dyr kunne være verdifullt. NOF oppfordrer IBA-voktere til dette i de områdene det kan være hensiktsmessig. Om det er ønskelig bistår NOF gjerne i planleggingen av et fungerende overvåkingsopplegg for planter, sommerfugler, humler, pattedyr eller andre typer organismer i aktuelle IBAer.

Stor køllegresshoppe © Oddvar Heggøy

Ressurser

NOF har etter hvert utviklet en del materiale som kan være til hjelp i overvåkingen av IBAer i Norge. Det er videre etablert en egen IBA-portal på NOFs nettsider der informasjon om norske IBAer, NOFs IBA-vokternettverk, skjema og rapporter kan lastes ned. En del av denne informasjonen er også tilgjengeliggjort via NOFs Facebookgruppe for norske IBA-voktere.

Rapportskjema og veiledning

Som IBA-vokter er det som et minimum nødvendig å rapportere om dine funn og gjennomførte aktiviteter i IBA-et til NOF én gang i året. Denne informasjonen er viktig for å bygge opp solide tidsserier med data fra IBAene, og for at dataene som er tilgjengelige for allmennheten til enhver tid er oppdaterte. NOF har utviklet et standardisert skjema hvor de fleste aspektene forbundet med IBA-vokterrollen kan rapporteres. Skjemaet er tilgjengelig for nedlastning fra NOFs Facebook-gruppe for IBA-voktere, eller kan tilsendes på e-post ved henvendelser til iba@birdlife.no. Spørsmål rundt utfylling av skjemaet kan rettes til NOFs IBA-koordinatorer.

Facebook-gruppe

NOF har opprettet en egen Facebook-gruppe for IBA-voktere i Norge hvor nyheter og kunngjøringer publiseres. Det er ønskelig at så mange som mulig blir medlemmer av denne gruppen. All viktig informasjon som publiseres på Facebook-siden vil imidlertid også sendes ut per e-post til alle IBA-voktere, og dermed også bli tilgjengeliggjort for de som ikke er medlemmer av Facebook-gruppen. Alle IBA-voktere oppfordres også til å bruke Facebook-gruppen aktivt til å dele erfaringer, historier, foto, videoer og annet relevant materiale.

Kontaktinformasjon

Alle skriftlige henvendelser som angår norske IBAer og overvåkingen av disse kan med fordel sendes til e-postadressen iba@birdlife.no. Kontaktinformasjon til NOFs sekretariat og NOFs IBA-koordinatorer finnes ellers på foreningens nettsider: www.birdlife.no.

Oppsummering

Denne manualen gir flere tips og råd om hvilke aktiviteter man kan gjennomføre som IBA-vokter. Mange av disse aktivitetene er imidlertid frivillige, og bør kun gjennomføres dersom det er tilgjengelige ressurser og interesse for det. Følgende aktiviteter er man imidlertid forpliktet til å gjennomføre som IBA-vokter:

- Én eller flere tellinger i året rettet mot triggerartene
- Registrere habitattilstand og trusler mot området
- Registrere eventuelle bevaringsrettede tiltak iverksatt i IBAet
- Rapportere resultatene til NOF minst én gang i året innen 31. desember

